

UČITELJSKI TOVARIŠ.

Glasilo

„Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani.“

Izdavatelj in urednik:

Andrej Žumer,

mestni učitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik.

Št. 9.

Ljubljana, 1. vel. travna 1890.

XXX. leto.

Vsebina: Osnova pravil društva v pomoč učiteljev in učiteljic, dalje učiteljskih vdov in sirot na Kranjskem. — J. Marn: Knjiga Slovenska. — Ukazi in odredbe šolskih oblastev. — Književnost. — Vprašanja in odgovori. — Dopisi: Iz Dolenjega Logateca. — Iz Smlednika. — Iz litijskega šolskega okraja. — Od obalov jadranskega morja. — Iz Ljubljane. — S Trate. — Iz Gorice. — Iz Kranja. — Iz Kopra. — Iz Sežane. — Iz Ihana. — Iz Slavine. — Iz Volč. — Vestnik »Pedagogičnega društva« v Krškem. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Listnica uredništva.

Osnova pravil društva v pomoč učiteljev in učiteljic, dalje učiteljskih vdov in sirot na Kranjskem.

I. Sedež in namen društva.

§ 1. Društvo v pomoč učiteljev in učiteljic, učiteljskih vdov in sirot na Kranjskem ima svoj sedež v Ljubljani; namen mu je dvoji:

a) ali zagotavlja svojim društvenikom v življenji prevžitnino (rento),

b) ali jamči učiteljskim vdovam in sirotam za vsako leto pokojnino, oziroma vzgojnino.

§ 2. Ta prevžitnina in pokojnina, oziroma vzgojnina se ne prišteva v to, kar dotičnim gre po postavi.

II. Člani in dobrotniki.

§ 3. Vsak na javni ljudski šoli na Kranjskem nameščen učitelj ali podučitelj, istotako vsaka učiteljica ali podučiteljica more biti ud temu društvu.

§ 4. K društvu se pristopa pri društvenem odboru. Kdor pristopi pismeno, to naznani in predloži zdravniško spričalo. Od-

bor potem določi, ali se ponudnik vzprejme ali ne ter ni obvezan povedati, zakaj se ponudnik ne vzprejme.

§ 5. Kdor izstopi iz društva, izgubi vse pravice do njega pridobljene.

Izstopa pa: a) kdor se pismeno oglaš; b) kdor ne vplačuje doneskov v obrokih po pravilih določenih; c) kdor prostovoljno izstopi od učiteljstva; d) kdor se zaradi hudo delstva iz učiteljstva izloči; e) učiteljica, kadar se omoži, tudi ako ostane pri učiteljstvu; f) kdor se preseli v drugo kronovino avstro-ogerske države, akoravno ostane pri učiteljstvu.

Pod a, b, c, d ni povračila pod e in f se vplačani znesek brez obresti povračuje.

§ 6. Dobrotnikom tega društva se prišteva, kdor društvu vsako leto ali jedenkrat za vselej poljubno kaj daruje, a vendar ni ljudski učitelj.

III. Vplačevanje.

§ 7. Vsak ud brez razločka spola plača 2 gld. vzprejemnine in naznani, ali pristopa záse ali z obitelji k društvu.

Kdor pristopa le za svojo osebo in zahteva le prevžitnino v življenji, plača tolikrat po polgoldinarji, kolikor let je star, kdor pa z obitelji pristopi, plača tolikrat po goldinarji, kolikor let je dovršil. Za vplačevanje se dovoli dóba dveh let, tudi se more na mesec vplačevati.

§ 8. Razen tega pa plačujejo neoženjeni udje po tri gld., oženjeni po šest gld. letnine. Ako hoče neoženjeni učitelj veljati za oženjenega in pravice do društva v tem oziru pridobiti, mora nedostatek pristopnine doplačati in odsihmal letnino kot oženjen ud plačevati, sicer velja za neoženjenega.

Oženjeni, nad 50 let stari, se ne vzprejemajo več.

§ 9. Letnina se vplačuje za tekoča leta do konca mal. travna; kdor ne plača do 2. mal. srpana izgubi pravico do društva.

IV. Pokojnina, vzgojnina in prevžitnina.

§ 10. Udje društva imajo pravico do prevžitnine v življenji za svojo osebo, ali pa pravico do pokojnine in vzgojnine za svojo obitelj.

a) Vdove morejo dobivati 120 gld. letne pokojnine, sirote vsaka za se četrtino tega, kar dobe vdove, sirote po očetu in materi dvojno vzgojnino do dovršenega 18. leta.

b) neoženjeni učitelji ali vdovci, ki nimajo otrok do vzgojnine upravičenih in učiteljice pa morejo dobivati po 30 gld. letne prevžitnine v življenji.

§ 11. Po dveletni preizkušnji imajo vdove in sirote društvenikov do vštetega 5. leta od časa pristopa za slučaj smrti soproga oziroma očeta že pravico do 20 gld. pokojnine, oziroma do jedne šestine cele ali dvojne vzgojnine, nadalje vsako „začeto“ petletje pa zopet pravico do 20 gld. pokojnine, oziroma do

jedne šestine cele ali dvojne vzgojnine, tako da ima vdova ali sirota tistega uda, ki je 25 let redno in brez dolga vplačeval, pravico do 120 gld. pokojnine, oziroma do 30 ali 60 gld. vzgojnine; leti preizkušnje gre tukaj vštovati.

Neoženjenim učiteljem in učiteljicam pa prirašča takoj prvo leto po pristopu prevžitnina vsako leto za 1 gld., tako da po dovršenem 30. letu vplačevanja, ako so bili upokojeni, dobé pravico do 30 gld. prevžitnine.

§ 12. Vsi učitelji in učiteljice pa nehajo z vplačevanjem po dovršenem 30. letu vplačevanja, a ostanejo jim vse pravice do društva záse in za obitelj, ako so vplačevali letnino in nimajo kacega drugega dolga pri društvu. Za dobo vplačevanja, oziroma oproščenja se jemlje društveno leto.

§ 13. Upokojeni neoženjeni učitelji in njim jednaki vdovci in učiteljice morejo sicer za čas upokojenja zahtevati prevžitnino za svojo osebo, a ta se jim odmeri po letih vplačevanja, vendar letnine več ne plačujejo.

Vpokojeni oženjeni učitelji pa nimajo pravice do prevžitnine § 10. b.

§ 14. Oženjeni učitelji, sedanji društveniki, obdržé vse pravice dosihmal pridobljene, vendar dobé njih vdove in sirote, ako že 25 let vplačujejo ali bodo vplačevali, pravico do 120 gld., oziroma 30 ali 60 goldinarjev vzgojnine.

Neoženjeni učitelji, sedanji društveniki, pa imajo pravico do prevžitnine, a kadar dobivajo prevžitnino, ne plačujejo več letnine. § 11. l. b. ie § 12.

§ 15. Društvo posojuje le tistim udom, ki so že 10 let pri društvu in so ves čas redno vplačevali letnino in dobé zanesljivega poroka. O dovolitvi posojila in o poročstvu

gledé vrnitve sklepa končno društveni odbor.

§ 16. Vdova izgubi pokojnino, ako se zopet omoži, a sirotam ostane vzgojnina.

§ 17. Ako se vdova, ki dobiva pokojnino od tega društva, omoži s kakim društvenikom, ima pravico do pokojnine, ko bi bila zopet vdova tudi takrat, kadar bi njeni zadnji mož ne bil celih dveh let ud tega društva.

§ 18. Pokojnina za vdove in vzgojnina za sirote se šteje od dneva, ko se je umrlemu društveniku ustavila plača. Društveni blagajnik izplačuje redoma napravljene pobotnice, katere pa potrjuje duhoven tistega kraja gledé življenja in vdovstva.

Izplačuje se vsako četrletje nazaj.

§ 19. Za pokojnino, vzgojnino in prevžitnino se prosi pri društvenem odboru. Vdove naj postavno dokažejo zakonsko zvezo in vkupno življenje, otroci pa svoja leta (s krstnim listom), učitelji pa, da so upokojeni.

V. Glavnica in zavod za pokojnino.

§ 20. Glavnica je tisto društveno premoženje, katero se na obresti naklada in ki ostaja pri vsakem letnem sklepu računov in se nikakor ne sme načeti.

Zavod za pokojnino se nabira:

- a) iz vpisnine in vstopnine;
- b) iz letnine društvenikov;
- c) iz doneskov dobrotnikov;
- d) iz obresti glavnice.

§ 21. Iz zavoda za pokojnino se plačuje, kar po pravilih dobivajo učitelji, njihove vdove in sirote, pa tudi stroški za gospodarenje; kar čez to ostaja se prišteva glavnici.

§ 22. Društveni denarji se nalagajo na obresti, kolikor se more, dobro in varno.

VI. Občni zbor.

§ 23. Občni zbor se sklicuje vsako leto navadno v jesenskih šolskih praznikih.

§ 24. Občni zbor voli:

- a) prvosednika, blagajnika in 7 odbornikov, od katerih stanuje $\frac{2}{3}$ v Ljubljani ali v bližnji okolici,
- b) tri pregledovalce računov zunaj odbora;
- c) odobruje letni račun po nasvetu pregledovalcev;
- d) odobruje proračun;
- e) sklepa, kadar je treba zvišati letnino;
- f) razsoja prepire med društveniki in društvenim odborom;
- g) razlaga, kar je v pravilih dvomljivega;
- h) prenareja pravila in
- i) razpušča društvo.

§ 25. Občni zbor razsoja z večino glasov, in je sklepčen, ako je navzoča le četrtnina društvenikov.

§ 26. Ako občni zbor, ki je bil po pravilih sklican, ni sklepčen, opravlja doseđani odbor društvena opravila do občnega zbora prihodnjega leta; ta občni zbor pa je sklepčen brez ozira pričujočih udov.

§ 27. Za prenanjejanje pravil je treba tri četrtine glasov izmed pričujočih glasovalcev. Tak predlog more le v sklepanje priti, ako se je vsaj 14 dni pred občnim zborom predlagal odboru in če ga je podpisalo najmanj 10 udov.

Za sklepanje o razpustu društva morajo navzoče biti vsaj tri četrtine vseh udov, in za razpuščenje glasovati mora jih vsaj dve tretjini.

§ 28. Voli se z listki. Izvolitev je veljavna, ako dobi čez polovico glasov.

Ako bi pri prvem glasovanji ni bila čezpolovična večina glasov, voli se vnovič in ako se tudi to pot nič ne doseže, nastopi ožja volitev. Pri enakem številu glasov razsoja prvosednik.

§ 29. Zapisnik občnega zbora podpisuje prvosednik, tajnik in dva druga društvenika.

VII. Gospodarenje.

§ 30. Društveno vodstvo je v Ljubljani in se mu prišteva prvosednik, njegov namestnik, tajnik, blagajnik in pet drugih odbornikov.

§ 31. Vsako leto se vnovič voli društveno vodstvo. Tisti, ki izstopijo, se morejo zopet voliti.

§ 32. Odbor voli izmed sebe prvosednikovega namestnika in tajnika.

§ 33. Prvosednik zastopa društvo v odborovem imeni pri gosposki in drugod, predseduje pri občnem zboru in pri odborovih sejah, občuva društveno opravilstvo in more vsak čas pregledovati društvene knjige in blagajnico, ali ukazovati, da se to zgodi.

Vsa pisma, katera izhajajo iz društva, podpisuje predsednik s tajnikom.

§ 34. Tajnik odpisuje in dopisuje in ureduje vse društvene knjige.

§ 35. Blagajnik vzprejema društvene dohodke, izplačuje, kar je treba, ko mu predsednik to pisмено ukaže.

§ 36. Izplačevanje do 20 gld. ukazuje prvosednik sam; ako so višji zneski, porazumlja se poprej z odborom.

§ 37. Odbor skrbi za to, da je društveno premoženje vsak čas dobro shranjeno.

§ 38. Prvosednik sklicuje odbor vsako četrtletje, pa tudi večkrat, ako trije odborniki to zahtevajo.

Odbor sestavi opravilni red in daje pouk opravilnikom.

§ 39. Odbor sklepa, kako naj se nalaga društveno premoženje, sestavlja vsako leto gospodarstveni račun in proračun za prihodnje leto.

§ 40. Odbor opravlja svoja opravila brez plačila; vendar občni zbor opravilnikom po odborovem nasvetu privoljuje nagrado za večja in bolj zamudna opravila.

§ 41. Odbor je sklepčen, ako je navzočih pet odbornikov s prvosednikom vred. Sklepa se s čezpolovično večino glasov. Pri enakih glasovih razsoja prvosednik.

§ 42. Ako bi se prigodilo, da bi društvo moralo nehati, morajo se pred vsem izpolniti zaveze, v katere je bilo zavezano društvo v tistem času. Ako kaj premoženja ostaja, ga občni zbor porabljuje za kak enak namen.

§ 43. Vsa pošiljanja in vplačevanja do društva naj so poštnine prosta.

§ 44. Razpore, ki bi izvirali iz društvenih razmér, razsoja društveni odbor. Do tega se pritožuje pri občnem zboru, kateri končno določuje.

Dragi tovariši!

Tu imate osnovo pravil, katero je društveni odbor dne 10. p. m. soglasno vzprejel. Primerjajte osnovo s poslednjimi pravili dne 2. marca 1882. Da je laže pregledno, so premembe tiskane z razprtimi črkami. — Pogledjmo si nasvetovane premembe nekoliko bolj na drobno. Že naslov ima vtaknjeno besedo „učiteljic“ — in nam pové, da je bodoče društvo pristopno tudi učiteljicam. Mislim, da tukaj ravnamo v smislu novih šolskih zakonov, pristopivše učiteljice ne bodo društvu v kvar, kakor tudi neoženjeni učitelji niso, dasiravno se jim prizna nekaka prevžitnina, kakor bode pozneje razvidno.

I. § 1. govori potem o dvojem smotru *a*) „o prevžitnini“, *b*) „o pokojnini in vzgojnini“, izpuščene so pa besede v starih pravilih, ki govoré o „onemoglih društvnikih“, nova pravila nič ne govoré, ker zagotavljajo prevžitnino § 10. *l. b.* in dovoljujejo posojila § 15.

II. § 5. pa ima mnogo izprememb, ker pod *a—f* kaže slučaje, v katerih se iz društva izstopa in pod *e* in *f* našteva slučaje, v katerih se vplačani znesek povračati more.

§ 5. bivših pravil se je kategorično glasil: „vplačani doneski se nikdar ne povračujejo“ a pokazalo se je, da je uprav zaradi tega paragrafa društvo že mnogo, mnogo izplačalo bivšim udom izven Kranjskega; tudi učiteljice, ako stan izpremené, niso dolžne vplačanega društvu darovati, a vplačana vsota jim je vsekako neka, sicer skromna podpora v prihodnjem poklicu.

III. §§ 7., 8. in 9. tukaj navedeni, so menda dosti jasno povedani vsakemu, ki se zanima za društvo.

IV. Prevžitnina, pokojnina in vzgojnina in §§, ki se tičejo tega naslova, pa potrebujejo nekoliko več razlaganja, dasiravno se je o njih že mnogo gevorilo in pisalo.

§ 10. govori: Vdove morejo (utegnejo) dobiti 120 gld. letne pokojnine, sirote vsaka záse četrti del tega, kar dobé vdove, a naslednji § 11. pa pové, kdaj da pridejo upravičeni do 120 gld. Na tej lestvici je 5 klinov, in le kadar se prestopi iz klina na klin se prikaže zopet 20 gld., tako da le isti, ki je prestopil peti klin, oziroma ki je 25 let vplačeval, dobi pravico do 120 gld. za svojo obitelj.

Govorimo še bolj razložno. Ko mineta 2 leti preizkušnje, je pridobljena že pravica do letnih 20 gld. Ko se začena 6. leto vplačevanja, tedaj ko je že dovršeno in „izplačano“ prvo petletje, začena se pravica do drugih 20 gld. tedaj 20×2 ; po dovršenem 10. letu pa nastopi skala 20×3 , po dovršenem 15. letu 20×4 , po dovršenem 20. letu 20×5 in po dovršenem izplačanem zadnjem petletji 25. let $20 \times 6 = 120$ gld., a dotični vplačuje še 5 let dalje, dokler ne izplača vseh društvenih letnin, a potem je prost vplačevanja, ostanejo mu pa vse pravice.

Kako pa je bilo to dosihmal? Kdor je prestal dve leti preizkušnje, dobil je v tretjem letu vplačevanja vse pravice do društvenega premoženja záse, (a to le v izrednih slučajih) in za vdovo letnih 100 gld. in za sirote četrtino tega.

Ali so pa učitelji znali sebi v prid to izkoristiti?! Podlaga, a tudi glavni vplačilniki temu društvu so udje (ustanovniki), ki so pristopili l. 1860.; ti so vplačevali letnino in vzdrževali društvo največ zaradi stvari, kajti večina njih se je že postarala, obitelj je odrasla, kljubu temu vender le plačujejo; mlaji tovariši pa le tu in tam pristopajo. Da bi mlajšim pristop zljajšali, je odbor že trikrat pravila pre naredil in pokojnino od 60 na 80 in 100 gld. vzvišal, vender miza se zastonj pogrinja, povabljeni le ne pridejo, a društvenega premoženja vender ne smemo razmetavati, tudi večina sedanjih že postaranih udov ne živi v obilnosti in ni dolžna le za prihodnje učitelje skrbeti, naj se pa sedanjim društvnikom nekaj pregleda, nekaj priboljša. Kdor se na novo hoče udeležiti koristi tega društva, naj se podviza s pristo-

pom. Menda ga ni društva na svetu, razen našega vdovskega društva, ki bi tistim, ki manj plačajo, uprav toliko dajalo, kakor tistim, ki že po 20 ali 30 let vplačujejo. Pri drugih društvih n. pr. pri „Beamten-Verein“, raste z leti in vplačano vsoto tudi premija. Tega načela se imamo tudi mi v prihodnje držati in na to pravično podlago so tudi osnovana nova pravila. Le na dvojen način nam je mogočo razliko med dobo vplačevanja in med vplačano vsoto poravnati, namreč tako:

1. da z leti tudi zvišamo polagoma vsoto, katero društvo izplačuje,

2. ali pa, da od svojih na novo pristoplih udov primeroma več zahtevamo, kakor od starejših vplačevalcev. Ustanovnik temu društvu, šolski nadzornik J. Savašnik je zahteval od pristoplih udov vplačevanje od vseh let, kolikor časa so bili učitelji nameščeni, in pravica do društva je nastopila šele po minolih treh letih preizkušnje.

Sedanji odbor je na vse načine skušal pristop zljajšati, a sedaj se je vender odločil za to pot, da hoče premijo (pokojnino in vzgojnino) po letih pristopa, oziroma vplačevanja priznavati. Kar pa dobivajo neoženjeni učitelji in učiteljice, je le skromna vsotica, kajti poglavitna stvar je skrb za vdove in sirote; dosihmal so pri društvu samo 4 neoženjeni učitelji in le 1 izmed njih je upokojen, ti tedaj ne bodo društva oškodovali.

Denarno vprašanje je pa povsod mero dajno, tako tudi pri vdovskem društvu. Dosihmal je bilo stanje ugodno, premoženje je naraščalo vsako leto za več stotakov, zadnje leto 1889. pa za 600 gld. nominalne vrednosti v obligacijah. Recimo pa, da se vzprejmo nova pravila in se udom, ki že po 30 let vplačujejo — in teh je 30 — letnina odpusti, ima takoj 180 gld. manj prihodkov, po drugi strani pa kacih 50 gld. več troškov, tedaj — 230 gld. No, toliko se sme že društvu naložiti, mnogo več pa tudi ne, da se ne lotimo ustanovnega kapitala. Kakih 300 gld. mora biti vsak čas na razpolaganje, ako nas zadene kako naknadno izplačevanje n. pr. nepričakovana smrt. Kakor je iz računov m. l.

razvidno, iznaša vstopnina in letnina udov 553 gld. 43 kr., a vdove so dobile 1910 gld. 60 kr. Primanjka tedaj 1357 gld. 17 kr.: to se je vzelo iz obresti kapitalov in zaveznic, a še je ostalo 507 gld. 2 kr. za nakupovanje obligacij v nominalni vrednosti 600 gld.

Ko bi se z vstopnino in letnino pokrili neodvračljivi izdatki, potem bi že društvo udom več moglo nakloniti, tako naj pa to zadostuje.

S tem je odbor vsakemu dokazal, zakaj predlaga premembo pravil in kako da more zboljšati starim udom, ustanovnikom, breme, katero jim nalagajo društvena pravila.

Gledé na te okoliščine je odbor sklenil:

1. Vsem udom se pošlje osnova pravil;

2. Vsak ud naj se izreče, ali je, ali ni

za preuredbo društvenih pravil.

3. Naj pové, katere točke mu ne ugajajo.

4. Naj nasvetuje namesto paragrafov, ki mu ne ugajajo, nove, po njegovih nazorih boljše.

Na ta vprašanja naj udje blage volje odgovoré do konca rožnika t. l.

Kdor do tega obroka ne odgovori, smatra se kot zadovoljnim s to osnovo. Odgovoriti je uredništvu „Učit. Tovariša“ ali društvenemu tajniku M. Močniku, Sv. Jakoba trg št. 8. Meseca mal. srpana se snide odbor in priredi vso stvar za občni zbor, ki bode končno sklepal o tej stvari, naj se že stvar tako ali tako obrne.

Iz odbora „vdovskega učiteljskega društva“.

Knjiga Slovenska

XIX. veku.

*

Slovenski Narod, kateri je izšel dne 2. apr. 1868 v Mariboru in od l. 1873 izhaja v Ljubljani, pozdravil je Davorin Trstenjak takoj v I. št. v dopisu od Voglajne: „Moz' ti bog! . . . Na noge so spravili naš novi politični časopis nar izvrstniši naši domoljubi iz tega edinega namena, da narod slovenski ojači v političnem življenji in napreduje v politični izobraženosti. Program novega našega časnika, pretresovan po izkušenih in nesebičnih domoljubih, našel je obče dopadenje. Ni se bati nezdravega liberalizma, s katerim je večidel okužen evropski zapad, pa tudi ni trdoglavnega starokopitarstva, katero svoje okó zapre vsakemu umnemu napredku. Na podlagi krščanskih načel bode državno poslopje zidati pomagal, in gojil, kar je vesti naroda sveto, pa tudi ga vodil po polzki poti političnega napredka od stopinje do stopinje . . . Zato zapopadimo dobro vsi, kateri smo prijeli peresa v roke, da v novem našem časniku podučujemo narod naš, . . . da

ne razdiramo tam, kjer je sozidanja treba, da v sveti jezi ne zgubimo treznosti, . . . da gojimo nar večo narodno krepost: zatajevanje sebičnosti . . . toraj ne precenimo se!“ —

Drugi spis njegov nahaja se v 2. št.: Nasvet, kako bi se slovstvena delavnost med slovenskimi pisatelji bolj pospeševala (literarno društvo — literarno glasilo). Nato pa je popotnik Epicharmos dopisoval, časih dokaj dovtipno, v št. 27 do 53 na pr.: V Mariboru („Personalstand des Bisthums Lavant; cf. Odgovor v št. 30 — irrisor“), iz Žabnice, Mrhovca, Ljubljane, Zagreba, Varaždina in Središča, Ričet-varoša, Lutetiae Vindorum, Fünferheima, z Dunaja, iz Gradca. — L. 1869: V spomin Antonu Janežiču. Predlog za Janežičevo ustanovo. — L. 1870: Dr. Lovro Vogrin (Nekrolog). Iz mačkinje žalosti: Bindscher Haloder (Blatoder). Naravoslovne črtice I—VI: Osel. Podgana. Krt. Uš. Mravlja. Opica ali mrkoviča. Retkva in špargelj. Tobak. Sol. Figa mož (Sykophant Feigenangeber